

CZU 342.8(478):004.738.5

DOI 10.5281/zenodo.7446844

PERCEPȚIA ALEGĂTORULUI PRIVIND IMPLEMENTAREA VOTULUI PRIN INTERNET ÎN REPUBLICA MOLDOVA

VOTER'S PERCEPTION ON INTERNET VOTING IMPLEMENTATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Ion CIOBANU⁹⁵
Irina LISEVICI⁹⁶

Abstract: *Electronic voting, as well as Internet voting, is in the process of being incorporated into most democracies in the world, say Regis Cabral and Paulo Roberto Santhias. As a response to the degeneration of traditional voting methods, E-voting become a good alternative to Ballot reform, but in the same context, we must be aware about malicious codes that occur into the voting system. This article try to highlight the risks and opportunities of the E-Voting interference into national ballot reform, both based on the American and Estonian experience.*

Key-words: *elections, political party, electronic voting, government, parliament, Central Electoral Commission*

Actualmente, votul electronic la distanță este deja utilizat, la un anumit nivel, în peste 20 de țări, iar câteva țări au analizat posibile implementări a acestuia”. [7].

Dacă e să analizăm situația actuală în Republica Moldova, atunci putem concluziona că la etapa lucrărilor ante-proiect sunt implicați toți actorii interesați în procesele electorale, precum și faptul că un rol anumit îl au în acest sens cetățenii, partidele politice, organizațiile societății civile, Biroul Relații cu Diaspora.

Așadar, pe data de 3 octombrie 2018, a fost lansat studiul cu titlul *Percepția cetățenilor față de instrumentele tehnologiei informației în perspectiva implementării votului prin Internet* care a reflectat nivelul de încredere al alegătorilor, dar și gradul de pregătire al actorilor implicați în procesul electoral [8].

Astfel, a fost constatat faptul că realizând atribuțiile prevăzute de Codul electoral de studiere a modalității organizării și desfășurării alegerilor și înaintare către Guvern și Parlament a propunerilor menite să perfecționeze legislația și procedurile electorale, Comisia Electorală Centrală în ultimii ani a pus accent pe studierea și implementarea noilor soluții tehnice, astfel încât către următoarele alegeri parlamentare ordinare să fie testate metode alternative de exercitare a votului, îndeosebi votarea la distanță, prin intermediul sistemelor electronice.

Tehnologiile Informației și a Comunicațiilor (TIC) au devenit mult mai accesibile publicului larg, atât în ceea ce privește accesul, cât și costurile acestora. Până în 2017 ponderea gospodăriilor din UE-28 cu acces la internet a crescut la 87%, cu aproximativ 32 puncte procentuale mai mare decât în 2007. Statisticile Eurostat arată că în 2017, 84% dintre cetățenii din UE-28, cu vârste cuprinse între 16 și 74 de ani, au utilizat Internetul. Proportia populației UE-28 care nu a folosit niciodată internetul a fost de 13% în 2017, această pondere scăzând la aproape o treime din nivelul înregistrat în 2007 când aceasta era de 37% [9]. Lipsa nevoii sau a interesului de a utiliza internetul, aptitudinile digitale insuficiente și barierele legate de costuri continuă să fie cele mai frecvente motive ale gospodăriilor pentru că nu au acces la internet acasă [8, p. 10].

⁹⁵ Doctor în drept, lector universitar, Catedra de Drept a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, ion.ciobanu@usarb.md

⁹⁶ Magistru în științe administrative, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Autorul studiului afirmă în inițial că internetul este utilizat pentru o varietate de activități online, cum ar fi consumul de conținut video online (videoclipuri, muzică, jocuri etc.), precum și cumpărăturile online și servicii bancare. Procentul utilizatorilor de internet care se angajează în diferite activități online, cum ar fi citirea știrilor online (72%), efectuarea apelurilor video sau audio (46%), utilizarea rețelelor sociale (65%), cumpărături online (68%) online banking (61%) a crescut ușor în ultimii ani.

Lipsa unor abilități digitale de bază pot afecta calitatea și siguranța utilizării serviciilor digitale, de aceea aceste abilități reprezintă un aspect care trebuie analizat în paralel cu accesul la tehnologii. Conform datelor din 2017 [10], 43% din populația UE a avut un nivel insuficient de competențe digitale. Indicele privind competențele digitale, un indicator bazat pe Cadrul de competențe digitale pentru cetățeni [11], arată că 17% din populația UE nu a avut competențe digitale în 2017, motivul principal fiind faptul că nu au utilizat internetul sau au făcut acest lucru foarte rar [8, p. 11]

Autorul Țurcanu Livia face în continuare referință la un studiu din 2016 [12] elaborat în baza răspunsurilor a zece mii de respondenți din Marea Britanie și Statele Unite și care arată că încrederea în securitatea Internetului este slabă. Aproximativ două treimi dintre respondenți sunt preocupați de furtul online de informații personale și financiare, și nu cred că efortul companiilor în acest sens ajută la atenuarea temerilor lor. Doar 42% dintre respondenți consideră că agenții economici depun suficient efort pentru a proteja informațiile personale. Circa 60% din respondenți au indicat că sunt mai preocupați acum de securitatea online decât au fost vreodată. Conform unui alt studiu [13], motivele principale de neîncredere față de internet sunt următoarele: acesta nu este sigur, nu este de încredere, este controlat de corporații sau de către guvern, și nu permite o comunicare în totalitate privată.

În 2017, Cabinetul de miniștri al Consiliului Europei a adoptat o nouă recomandare privind standardele de vot electronic, înlocuind-o pe cea din 2004. Această recomandare, a fost elaborată pentru a se asigura că votul electronic este compatibil cu principiile alegerilor democratice și este în prezent singurul standard internațional existent pentru votul electronic. Documentul vizează armonizarea aplicării principiilor alegerilor și referendumurilor democratice, utilizând votarea electronică, cu scopul de a consolida încrederea alegătorilor în procesul de vot și în schemele de votare electronică din țările lor. [14]

Creșterea gradului de utilizare a votului electronic a necesitat suficient timp înainte ca acesta să se răspândească și să fie utilizat în masă. Aceste concluzii pot fi observate și în tabelul de mai jos unde numărul de voturi exprimate prin internet este în creștere de-a lungul anilor. Totodată, datele statistice arată că inițial, cei mai mulți alegători care au optat pentru utilizarea votului prin internet s-au situat în categoria de vârstă 18-24 ani și 25-34 ani. Ulterior, către ultimele scrutine de alegeri categoriile de vârstă ale alegătorilor care au votat prin internet s-au echilibrat.

Tabelul 1

	Alegeri locale 2005	Alegeri parlamentare 2011	Alegeri locale 2017
Cetățeni cu drept de vot	1 059 292	913 346	1 100 647
Prezența la vot	502 504	580 264	586 519
Voturi prin internet	9 317	140 846	186 034

Voturi prin internet,% din totalul voturilor exprimate	2	24	32
Voturi prin internet anulate	30	82	163
Voturi prin internet multiple⁹⁷	364	4 384	4 527

Sursa: elaborat de către autor în baza datelor Comitetului Electoral Național Estonian,
<https://www.valimised.ee/en/archive/statistics-about-internet-voting-estonia> (accesat la 2 iunie 2018).

Autorul menționează în studiu că înainte de a cerceta nivelul de încredere al cetățenilor față de votul prin internet ca mecanism de vot, este necesar să determinăm gradul de încredere al cetățenilor față de internet la general. Pentru aceasta, cetățenii au fost rugați să indice pe o scară de la 1 la 5 (unde 1-nivel minim de încredere, 5-nivel maxim de încredere) câtă încredere au față de internet. Un nivel maxim de încredere a fost indicat de către 26% dintre respondenți, 43% au evaluat cu o notă de 4. La polul opus, note de 2 și 1 au fost acordate de către 6% și respectiv 3%. În mediu, pe o scară de la 1 la 5, încrederea cetățenilor față de internet a fost evaluată cu o notă de 3,78 (aproximativ 4), ceea ce înseamnă că oamenii tind să aibă încredere în internet. În același timp, datele unui sondaj prezentat de către International Republican Institute arată că 50% dintre cetățeni se informează despre politică din internet, respectiv au încredere în internet drept o sursă de informare, acesta fiind pe locul 2 după televiziune și buletinele de știri.

De asemenea, cetățenii percep pozitiv modul în care este prestat un serviciu electronic utilizând internetul. Aceștia au încredere în faptul că un serviciu electronic va fi prestat în condiții de siguranță (69% au indicat că au multă și foarte multă încredere), că acesta va fi obținut cu certitudine (70% au încredere, 22% puțină încredere) și la nivelul așteptărilor (21% foarte mare încredere, 46% multă încredere, 24% puțină încredere) [15, p. 42].

Respondenții sondajului sunt optimiști în ceea ce privește credibilitatea unui sistem de vot prin internet, 67% dintre ce aceștia indicând că sunt de acord cu afirmația că votul electronic s-ar bucura de un nivel înalt de încredere publică în Republica Moldova (Acord total 28%, Acord parțial 39%). În același timp, cetățenii ar avea încredere în corectitudinea efectuării votului prin internet și a numărării totalului de voturi (Acord total-38%, Acord parțial-39%), și consideră că respectarea aspectelor tehnologice de securitate și a criptării informației ar asigura un mediu suficient de securizat pentru votul electronic (Acord total 28%, Acord Parțial 47%). Totuși, mai mult de jumătate din respondenți consideră că anonimitatea votului nu poate fi asigurată în totalitate, deoarece administratorii acestui sistem ar putea avea acces la datele despre alegători și voturile acestora (Acord total-33%, Acord parțial-39%).

În același timp, 77% din cetățenii care au răspuns la întrebările din sondaj ar avea încredere în corectitudinea efectuării votului prin internet și a numărării totalului de voturi, 75% consideră că respectarea aspectelor tehnologice de securitate și a criptării informației ar asigura un mediu suficient de securizat pentru votul electronic, în timp ce 73% din respondenți au indicat că s-ar simți confortabil dacă ar vota online.

Cu toate acestea, mai mult de jumătate din respondenți consideră că anonimitatea votului nu poate fi asigurată în totalitate, deoarece administratorii acestui sistem ar putea avea acces la datele despre alegători și voturile acestora (acord total – 36%, acord parțial – 36%).

Aceeași concluzie poate fi trasă în cazul confidențialității votului, respondenții consideră că votul prin internet nu garantează în totalitate confidențialitatea votului (ex. alegătorul nu va

⁹⁷ În Estonia este permis votul multiplu, ceea ce înseamnă că un alegător are posibilitatea să voteze de câte ori vrea, doar ultimul vot fiind numărat.

putea fi protejat de orice presiune sau influență împotriva exprimării votului conform preferințelor politice), 69% indicând un nivel de acord cu această afirmație (24% – acord total, 45% – acord parțial). [8, p. 43-44]

Totodată, autorul studiului pune în evidență nivelul redus de încredere al alegătorilor față de instituțiile statului, făcând referință la studii relative recente. Astfel, cca. 77% dintre respondenți sunt nemulțumiți de activitatea Parlamentului, iar 69% dintre respondenți sunt nemulțumiți de activitatea Guvernului. În aceeași ordine de idei, cca. 60% dintre respondenți sunt nemulțumiți de activitatea CEC.

Astfel concluzionăm că nivelul redus de încredere în instituțiile statului afectează, în mod evident, implementarea votului electronic [8, p. 45]

Așadar, datele din sondaj arată că cetățenii percep pozitiv utilizarea instrumentelor TIC, tind să aibă încredere în utilizarea internetului, au o atitudine pozitivă față de accesarea serviciilor electronice. Cetățenii tind să perceapă pozitiv votul prin internet în calitate de inovație tehnologică, dar în același timp conștientizează riscurile față de implementarea acestuia în contextul Republicii Moldova, unii dintre ei chiar enumerându-le în boxa pentru comentarii. În cazul în care ar fi implementat votul prin internet, aceștia ar opta pentru acest mijloc de vot. Deși majoritatea respondenților au răspuns pozitiv la întrebarea despre disponibilitatea lor de a utiliza votul prin internet, în secțiunea pentru comentarii aceștia au indicat reticență față de acesta în cazul în care nu vor fi efectuate îmbunătățiri la nivelul credibilității guvernării și instituțiilor publice.

Însă, datele studiului reflectă și faptul că actorii politici se declară sceptici față de introducerea votului prin internet. Autorul studiului concluzionează că deși într-o oarecare măsură părțile interesate conștientizează necesitatea acestuia, totuși în prim plan rămân soluționarea problemei ce ține de încrederea populației în procesele democratice, reformarea instituțiilor de stat, convingerea despre asigurarea integrității și confidențialității votului, și numai după toate acestea introducerea unui mecanism de vot prin internet.

Considerăm că în circumstanțele postelectorale actuale este exclusă orice reformă în domeniul electoral.

Reiterăm faptul că ne-am raliat opiniei cercetătorilor Virgil Stoica și Ovidiu Gherasim-Proca care anterior au înaintat patru premise pentru desfășurarea cu succes a votului electronic: 1) acces la Internet a populației; 2) un cadru legal care să reglementeze activitățile legate de Internet; 3) o cultură politică favorabilă utilizării internetului pentru activități politice; 4) existența cărților de identitate cu un grad mărit de securitate, necesare pentru identificarea digitală a alegătorului [15].

Bibliografie

1. CIOBANU, Ion (2015a). Unele considerații privind implementarea accesului electronic la oficialii aleși prin vot electronic. In: *Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice*: mat. conf. șt.-practice intern., 99-107. ISBN 978-9975-115-62-9.
2. CIOBANU, Ion (2014). Garantarea dreptului de vot și de a fi ales în Republica Moldova. In: *Colloquia professorum: tradiții și inovare în cercetare științifică*, ed. a IV-a: mat. conf. șt.-practice intern., 48-52. ISBN 978-9975-50-136-1.
3. CIOBANU, Ion (2015b). Unele considerații privind implementarea votului electronic în sisteme electorale contemporane. In: *Materialele conferinței internaționale Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane*. Coord. Academia Română-filiala Cluj, Institutul de Istorie George Barițiu, Departamentul de Cercetări Socio-Umane. Cluj-Napoca: Limes & Argonaut, 14-28. ISBN 978-973-726-925-6, ISBN 978-973-109-574-5.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICO-PRACTICĂ INTERNAȚIONALĂ

„Adaptabilitatea – Competență SOFT în atingerea sustenabilității în context (post) pandemic. Abordări interdisciplinare”,
27 mai, 2022

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE „Adaptability - A SOFT Competence in Achieving
Sustainability in a (Post) Pandemic Context. Interdisciplinary Approaches”, 27 May, 2022

4. CIOBANU, Ion (2015c). Asigurarea și garantarea bunei guvernante prin conexiunea democrației digitale la necesitățile societății civile. Implementarea E-votului în Republica Moldova. In: *Consolidarea administrației publice locale: instrumente și mecanisme din 3-4 decembrie 2015*: mat. conf. șt.-practice intern. Chișinău, 86-93. ISBN 978-9975-115-86-5.
5. CIOBANU, Ion (2017a). Unele aspecte privind securizarea votului electronic, In: mat. conf. șt. Intern. «Тенденции и перспективы развития науки и образования в условиях глобализации»: mat. conf. șt. intern. Hmelnitsk, 197-201 [on-line]. Disponibil: <http://confscience.webnode.ru>.
6. CIOBANU, Ion (2017b). Unele considerații privind implementarea accesului electronic la oficialii aleși prin vot electronic. In: *Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice, 24 februarie*: mat. conf. șt. Intern., 212-216. ISBN 978-9975-136-26-6.
7. MIHKEL SOLVAK, Kristjan Vassil (2016). „E-voting in Estonia: Technological Diffusion and Other Developments Over Ten Years (2005-2015), 46-57. [on-line]. Disponibil: http://skytte.ut.ee/sites/default/files/skytte/e_voting_in_estonia_vassil_solvak_a_web.pdf.
8. *Percepția cetățenilor față de instrumentele tehnologiei informației în perspectiva implementării votului prin Internet*. Chișinău, 2018, 42.
9. Digital Economy and Society Statistics - Households and Individuals. In: *Statistics Explained* [on-line]. Disponibil: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals, [accesat 15 iulie, 2018].
10. *Human Capital Digital Inclusion and Skills (2018)*. Raport. Comisia Europeană.
11. *Cadrul de competențe digitale* [on-line]. Disponibil: <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp>
12. NCC Group. In: *Trust in the Internet Survey*. Disponibil: <https://www.nccgroup.trust/uk/about-us/resources/trust-in-the-new-internet-survey-2016-discussion-paper/>, [accesat iunie 2018].
13. Centre for International Governance Innovation. (2017). In: *Global internet security and Trust Survey* [on-line]. Disponibil: <https://www.cigionline.org/internet-survey-2017>, [accesat iunie 2018].
14. *Recommendation CM/Rec(2017)5 of the Committee of Ministers to member States on standards for e-voting* (Adopted by the Committee of Ministers on 14 June 2017 at the 1289th meeting of the Ministers' Deputies).
15. STOICA, Virgil, GHERASIM-PROCA, Ovidiu (2014). *Guvernanta electronica. De la promisiuni teoretice la realitati empirice*. Iași: Editura Universitatea „Al. I. Cuza”, 253. ISBN 978-606-714-001-9.